

Ο νους, όργανο του ανθρώπινου σώματος (Δημήτρης Ιωάννου)

/ [Πεμπτούσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://bitly.com/2cF46ul>]

Έτσι λοιπόν, ενοποιώντας πλήρως το συνειδητό με το ασυνείδητο, αλλά και άλλες δραστηριότητες, που εδώ είναι αδύνατον αναλυτικά να διεξέλθουμε (π.χ. χωρίς να έχω απολύτως καμιά νοητική δραστηριότητα, δηλαδή να κάνω την παραμικρή «σκέψη», θαυμάζω ένα ηλιοβασίλεμα, παραδιδόμενος σε εκείνη την ενεργητική μορφή αντιμετώπισης του κόσμου που λέγεται «ενατένιση» ή «αναπόληση» ή «ρεμβασμός», και λανθασμένα η δυτική σκέψη συγκαταλέγει στα «συναισθήματα», ενώ είναι καθαρά μορφή νοερής αντιμετώπισης του κόσμου), θα αναφέρουμε σύντομα τα διδάγματα του αγίου Γρηγορίου Νύσσης για τον «νους», τα οποία ασπάζεται πλήρως ο άγιος Μάξιμος. Αυτά είναι τα εξής: ο νους είναι «όργανον», μήτε σκέψη μήτε δραστηριότητα, ο νους μπορεί κάποιες στιγμές να μένει ανενεργός και να μην ασχολείται με τίποτε (και αυτό γίνεται αντιληπτό ως

«νωθρότητα», «ραστώνη», πράγμα που δεν είναι καθόλου συναίσθημα, αλλά «νοερή κατάσταση) ή πάλι ο νους να αποφασίζει να ασχοληθεί με κάτι, περισσότερο ή λιγότερο έντονα (π.χ. να εμπλακεί σε μια συζήτηση, να λύσει ένα μαθηματικό πρόβλημα), οπότε και μπορεί να συγκεντρωθεί, περισσότερο ή λιγότερο σ' αυτό, αφήνοντας όλον τον άλλο κόσμο γύρω του να υπάρχει τινά ως «περιθώριο»^[9]• ή επίσης μπορεί να επιδίδεται συγχρόνως σε πολλές δραστηριότητες (π.χ. να ακούει Μότσαρτ ενώ ταυτόχρονα προσέχει μήπως ο

πέρα για
του, όπως

Στο

σημείο αυτό μερικοί μπορεί να νομίσουν ότι εφόσον μιλάμε κυριολεκτικά για «νου», και μάλιστα ως υπαρκτό όργανο, τότε εισάγουμε στον άνθρωπο μεταφυσικές οντότητες. Αυτή η σκέψη είναι πέρα για πέρα λαθεμένη. Η βυζαντινή αντίληψη για τον «νου» ως πραγματικού οργάνου του ανθρώπου απαιτεί στην πραγματικότητα ξεχωριστή πραγματεία, γιατί το θέμα είναι πελώριο, εδώ ωστόσο ακούμαστε σύντομα στα εξής : δεν υπάρχει απολύτως τίποτε το μεταφυσικό ή το ανορθόλογο στο να πιστέψει κανείς ότι ο άνθρωπος διαθέτει ένα τέτοιο πνευματικό όργανο για να οργανώνει τον εαυτό του. Ίσα ίσα που αυτό ακριβώς είναι το ορθολογικό: γιατί το να αφήνεις ανεξήγητη παντελώς την δομή της ανθρώπινης ψυχικής ζωής, χωρίς να μπορείς να ερμηνεύσεις τι είναι η συνείδηση,

τι το ασυνείδητο, από πού τέλος πάντων αυτό το τελευταίο γεννιέται, και πώς γίνεται κατά την καθημερινή ζωή να αλλάζουμε ένα σωρό αποχρώσεις «πνευματικής» αντιμετώπισης του κόσμου, οι οποίες είναι ρεαλιστικές πραγματικότητες, ,και όχι φανταστικά «qualia», όπως π.χ. νομίζει ο φιλόσοφος Dawkins[10], αυτό είναι το ανορθόλογο (ο εν λόγω φιλόσοφος και οι συν αυτω πιστεύουν ότι πράγματα όπως «πόνος», «λύπη», «οκνηρία», «χαρά», κλπ, στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν ,και ότι μια μέρα η επιστήμη θα καταφέρει να μας απαλλάξει από αυτές!!!).

Επιπλέον, ας ρωτήσουμε το εξής, τους καλοπροαίρετους φιλοσόφους: είναι άραγε ο όρος «συνείδηση» μυστικιστικός;[11] Αν όχι ,γιατί να είναι ο «νους»; Τι είναι το «ασυνείδητο»; Καταχρηστικός όρος, ή πραγματική οντότητα, όπως και η συνείδηση; Αν το ασυνείδητο είναι κάτι περισσότερο από μια καταχρηστική γενίκευση μεμονωμένων συμβάντων, τότε βέβαια και ο νους υπάρχει πραγματικά, είναι αληθινό «όργανο».

Περιττό εδώ να πούμε ότι ο άγιος Μάξιμος ασπάζεται πλήρως την διδασκαλία του αγίου Γρηγορίου Νύσσης σχετικά με τον νου. Και μια τελευταία παρατήρηση: δεν πρέπει επ' ουδενί λόγω να μπερδεύουμε τα όσα λένε αυτοί οι δύο Πατέρες με τον Νεοπλατωνισμό. Είναι αλήθεια, ότι μια ομάδα μοναχών του πρώιμου μοναχισμού, είχαν δεχτεί, όπως εξηγεί ο πατέρας Μάγεντορφ, έντονη ωριγενιστική επίδραση και έδιναν νεοπλατωνική χροιά στον συγκεκριμένο όρο, όπως επίσης θεωρούσαν ότι η «σωτηρία» θα πρόεκυπτε μέσω μιας «έσωθεν» ανακαίνισης του νου, που θα επιτυγχανόταν δηλαδή με δικές του καθαρά δυνάμεις[12]. Αν ο νους εγκατέλειπε την σάρκα, και την μάραινε δια της ασκήσεως, υποτίθεται ότι αυτός θα φωτιζόταν από την δική του φωτιστική δύναμη, που είχε ως εκ της φυσικής συγγενείας του με το Παγκόσμιο Πνεύμα, το Εν του Πλωτίνου, και έτσι θα έφτανε στην σωτηρία. [13] Πρέπει να πούμε ότι ο Γρηγόριος Νύσσης απομακρύνθηκε εντελώς από τέτοιους είδους θεωρίες. Μελέτησε τις ψυχικές δυνάμεις καθαυτές, με μια, θα λέγαμε, αριστοτελική ανάλυση, περιγράφοντας απλώς τον τρόπο που ο συγκεκριμένος άνθρωπος στοχάζεται, αναλογίζεται, ενεργεί κλπ. Μιλά για τον νου καθαρά ρεαλιστικά, όπως μιλάμε περίπου σήμερα για την «συνείδηση». Μέριμνά του ήταν φυσικά όχι να κηρύξει μια αυτοθέωση του νου, αλλά να εντάξει την όλη ψυχολογία του ανθρώπου στα πλαίσια της όλης βιβλικής Θεολογίας, αυτής που αναφέρεται στον προσωπικό Θεό και καλεί τον άνθρωπο στη σωτηρία. Εναντιούμενος στον νεοπλατωνισμό, πίστευε ότι η ψυχή δεν έχει καμιά δύναμη να σώσει μόνη της τον εαυτό της, αλλά κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί μόνο δια των Μυστηρίων της Εκκλησίας, δηλαδή της «θέωσης». Δεν έδωσε λοιπόν καμιά απολύτως μυστικιστική ερμηνεία της ψυχής, έξαλλου ούτε καν πίστευε, όπως

περίπου οι Σχολαστικοί, ότι η «ουσία» του Θεού ήταν «πνεύμα», με την πλωτινική έννοια. Έτσι λοιπόν προχώρησε σε μια αποκάθαρση του Πλωτίνου, μα και του Ωριγένη, και έδωσε μια εμβριθέστατη περιγραφή του νοητικού κόσμου του ανθρώπου, ως προς αυτό καθαρά ορθολογική.

(συνεχίζεται)

[9] Με όλα αυτά τα φαινόμενα ,εκτος από την ορθόδοξη θεολογία, είναι καλά εξοικειωμένα και η φαινομενολογία .Ο Αμερικανός φιλόσοφος Χ. Ντρέϊφους, στο βιβλίο του «Τι δεν μπορούν να κάνουν ακόμη οι Υπολογιστές» (Παν. Εκδ. Κρήτης, 2001),εκκινώντας από τον Χαιντεγκέρ και προπαντός τον Μερλό-Ποντύ, αναλύει τέτοια παραδείγματα, προσπαθώντας να εξηγήσει γιατί σε βασικότερα σημεία ο Υπολογιστής δεν μπορεί να μιμηθεί τον άνθρωπο.

[10] Για τα «qualia»,δηλ. τις ψυχικές πραγματικότητες, και το γεγονός ότι μερικοί αρνούνται ότι υπάρχουν (!), δες J. Kim, ό. π., σελ. 188 κ.ε.

[11] Ο Searle στο προμνημονευθεν βιβλίο του παραδεχεται ότι η συνείδηση είναι μεν φυσική πραγματικότητα, αλλά δεν ανάγεται σε τίποτε άλλο εκτός αυτής. Το γεγονός δηλ. ότι κάτι δεν μπορεί να αναχθεί σε οτιδήποτε άλλο μέσα σε ολόκληρο το σύμπαν, δεν το καθιστά αυτομάτως, σένιε και καλά, «μεταφυσικό». Παρομοίως, το να υπάρχει «νους», ως, άυλη, όπως και η συνείδηση άλλωστε οντότητα, δεν τον καθιστά αυτομάτως κάτι υπερφυσικό- αν και δεν θα πούμε «φυσικό». Το ζήτημα είναι αυτό, ότι ακριβώς ο νους δεν είναι υπερφυσική πραγματικότητα.

[12] Μια σειρά βιβλίων του π. Meyendorff, όπως “Βυζαντινή Θεολογία”, «Ο Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς και η ορθόδοξη πνευματική παράδοση» κα., αναλύουν αυτά τα θέματα.

[13] Π ΜΑΓΙΕΡΝΤΤΤΟΦ